

המחלוקת והשפעתה על נפש האדם

הרב ישראל רוזנברג

פתיחה

בפרשתנו, מוצגת המחלוקת בין משה ואהרן לקרח ועדתו, אשר מסתיימת בבליעתם של קרח ועדתו באדמה. לכאורה, יש לצפות כי בעקבות כך יכיר העם כי צודקת דרכם של משה ואהרן, אולם מקריאת פסוקי הפרשה עולה כי לא כך היה הדבר. מייד לאחר בליעתם של קרח ועדתו, קם העם וקורא (יז, ו):

”וַיִּלְנוּ כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּחֲרַת עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הִמָּתֶם אֶת עַם ה'.”

נראה, כי ניתן להסיק מדברי העם לימוד חשוב לחיזוק הפן המוסרי בכל אחד ואחד.

יסוד מחלוקתו של קרח

מהי עומד ביסוד טענתו של קרח?

במחלוקתו, טוען קרח כי לוקח משה לו ולמשפחתו את תפקידי ההנהגה כולם, ואין הדבר הוגן. כך קורא קרח אל עבר משה (טו, א):

”וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלֵהֶם רַב לָכֶם כִּי כָּל הָעֵדָה כָּלָם קְדָשִׁים וּבְתוֹכְכֶם ה' וּמִדּוֹעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קַהֲלֵ ה'.”

דתן ואבירם, לעומת זאת, אינם מערערים רק על נקודה זו. קודם שמצטרפים הם למחלוקתו של קרח, מעלים הם טענה נוספת כנגד משה (טו, יב-יד):

”וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקָרָא לְדָתָן וְלָאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב, וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה. הַמַּעֲטָ כִּי הָעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ לְהִמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר, כִּי תִשְׁתַּרְרַר עֲלֵינוּ גַם הַשְּׁתַּרְרָה. אִפְּי לֹא אֵל אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ הִבִּיאָתָנוּ וְתַתֵּן לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֵה וְכָרֶם, הָעֵינִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקֶר, לֹא נַעֲלֶה.”

נראה מכאן, כי היה בקהל ישראל ציבור שלא האמין כי משה, בפעולותיו, מבצע את דברי ה'. ודאי כי העם שיצא ממצרים האמין במציאותו של ה', שהלא ראה הוא את מופתיו במצרים ועל הים, אולם אין העם מאמין כי מבצע משה את הדברים הנמסרים לו מה', אלא פועל הוא על פי שיקול דעתו הפרטי.

אף ההחלטה לסובב את הר שעיר, ולא ללכת אל הארץ כדבר ה', נתפסת על ידי חלק מן העם כהחלטתו של משה, אשר איננה על פי ציווי ה'. במחלוקתם, טוען העם כי רוצה משה בשלטון, ועל כן מסובב הוא את העם במדבר, כדי שלא יאבד את סמכותו כאשר יכנס העם לארץ. זו אף הסיבה שמאשים העם את משה במינוי קרובי משפחתו לתפקידי ההנהגה. הקב"ה, נותן התורה, אינו מצווה את משה על כך, אלא נותן לו אפשרות להחליט לבדו על הנהגתו של העם, וכך משתלט משה על כל סמכויות ההנהגה, ומנצל זאת לצבירת כוח.

דברים אלו עולים אף מדברי העם על ים סוף. קודם קריאת ים סוף, כותבת התורה (שמות יד, י"ב):

"ופרעה הקריב, וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל את ה'.
ויאמרו אל משה: הַמִּבְּלִי אֵין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר, מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים? הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר: חדל ממנו ונעבדה את מצרים, כי טוב לנו עבד את מצרים מִמֶּתְנֶנוּ במדבר."

בני ישראל, על אף שמאמינים הם בה', וזועקים לישועה על שפת ים סוף, טוענים כנגד הוצאתם ממצרים על ידי משה ואהרן.

נראה כי האמינו העם בקב"ה, ועל כן צעקו לעזרתו, אולם אין הם מאמינים כי ה' הוא שהחליט על הוצאת העם ממצרים. יתכן כי לשיטתם היה על משה להנהיג את ישראל במצרים ולא להוציאם למדבר. הוצאתם למדבר בידי משה, הייתה על מנת לצבור כוח, כמנהיגו היחידי של העם.

כך ניתן אף להבין את גדולת קריאתו של העם לאחר מעבר ים סוף (יד, לא):

"וירא ישראל את הַיַּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בַּמִּצְרַיִם וייראו העם את ה', ויאמינו בה' ובמשה עבדו."

זו הפעם הראשונה בה מכריז העם כי מאמין הוא לא רק בה', דבר שהיה נכון לפני כן, אלא אף במנהיגותו של משה.

אמנם, ניתן לשאול מדוע בחטא המרגלים טוענים ישראל כנגד ה' על שמביאם הוא אל הארץ, אולם יתכן כי זוהי קבוצה שאכן החליטה, לאחר זמן, כי אף ה' אינו מיטיב עמם, אולם ודאי כי רבים מן העם החזיקו בדעה שאין התאמה בין ציוויו של ה' למעשיו של משה, ועל כן לא קשה היה לקרח להקהיל עליהם בטענה זו את כל העם.

משה, בהודעתו לעם כי תפתח האדמה את פיה, רוצה להוכיח לעם כי פועל הוא על פי דברי ה', שהלא קורא הוא לעם (זו, כח-ל):

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: בֹּזֵאת תִּדְעוּן כִּי ה' שִׁלַּחְנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלְּבִי. אִם כִּמּוֹת כָּל הָאָדָם יִמְתּוֹן אֱלֹהִים, וּפְקֻדַת כָּל הָאָדָם יִפְקֹד עֲלֵיהֶם - לֹא ה' שִׁלַּחְנִי. וְאִם בְּרִיאַה יִבְרָא ה', וּפְצַתָּהּ הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֶתְּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה, וַיִּדְעַתֶּם כִּי נֶאֱצַו הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת ה'."

אולם, נראה כי לא פעלה תוכניתו של משה כפי שתכנן. על אף שהוכיח הוא כי בדברי ה' ירדו קרח ועדתו אל האדמה, סבור העם, בתלונתם על משה ואהרן לאחר בליעתם של קרח ועדתו באדמה, כי משה ואהרן הם האשמים אף בהריגת קרח ועדתו.
מהי סיבת הדבר?

הצד הנפשי הפועל במחלוקת

התנגשות דעותיהם של החולקים

נראה כי כאשר עומדת מול משה קבוצה מתנגדת, לא ניתן לשכנעה רק במופת יחידי, כיוון שאף אחר המופת יוכל העם לטעון כי עדיין ניצב משה למולם. הדבר אף הגיוני, שכן מתחילה סבר העם

כי העומד למולו רוצה בשליטה עליו, ועל כן כעת משוכנע הוא בדבר אף באופן חזק מזה שחשב עד כה.

רק כאשר רץ אהרן אל העם ומכפר עליו בקטורת, מכיר העם כי לא ניצב הוא אל מול מנהיגיו המתנכרים ממנו, כי אם שותף הוא בבניית דרכו של העם עם מנהיגיו.

רק בשלב זה ניתן להציב את המטות באהל העדות, ולברר במי בחר ה' להנהיג את העם. ללא הבנת העם כי אין מנהיגיו ניצבים מן הצד השני של המתרס - לא יוכל משה לשכנעם באותות כי הוא מנהיגו של העם ואין הוא גורם לו כל רע. רק כאשר מוכיחים משה ואהרן אל העם כי שותפים הם יחדיו בהובלת העם ובדאגה לדרכו הרוחנית, מאמין אף העם במנהיגיו.

על פי דברים אלו, כותבת המשנה במסכת אבות (ה, יז):

"כל מחלוקת שהיא לשם שמיים - סופה להתקיים, ושאינה לשם שמיים - אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהוא לשם שמיים - זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמיים - זו מחלוקת קרח וכל עדתו."

יש להעיר על שתי נקודות בהבנת פשט המשנה.

א. מהו פירוש דברי המשנה כי מחלוקת שהינה לשם שמיים - "סופה להתקיים", האם יתכן כי מחלוקת שהינה לשם שמיים - תמשיך להתקיים לעולם?

נראה כי אם המחלוקת הינה לשם שמיים, אף לאחר שתוכרע המחלוקת בוודאות - ייזכר אף הצד שהוכרע בה - לטובה, כאחת הדעות שנידונו. כך לומדים אנו את דעתם של בית שמאי, ויתכן כי אף תשמש דעתם לדבר מה בעת אחרת, אף שנדחתה דעתם בפסיקת ההלכה, וזאת כיוון שהייתה המחלוקת אמיתית.

אולם, אם לא הייתה המחלוקת לשם שמיים - לא תחזיק היא בתודעת הציבור מעבר לזמן מה - ולאחר מכן לא תיזכר היא בדעת העם.

ב. מדוע מציבה המשנה כנגד הלל ושמאי, את "קרח ועדתו", הלא היה עליה לכתוב "קרח ומשה"? רבים מן המפרשים מסבירים, כי סיבת הדבר נעוצה בכך שאף בתוך החולקים בעדת קרח לא הייתה דעה אחת, וכל אחד מן החולקים ניסה לקדם מתוך המחלוקת את דעותיו ורצונותיו שלו. אולם נראה כי ישנו פירוש פשוט לדבר:

במחלוקת שהינה לשם שמיים - מכוונים שני הצדדים את מחלוקתם לשם שמיים, אולם במחלוקת שאינה לשם שמיים יתכן אמנם כי יחלקו שני הצדדים שלא לשם שמיים, אולם יתכן כי רק צד אחד יהיה כזה. על כן לא נזכר משה כאחד הצדדים במחלוקת שאינה לשם שמיים, שכן ודאי מצידו הייתה זו מחלוקת לשם שמיים.

מחלוקת שהינה לשם שמיים

כיצד ניתן להבחין אם מחלוקת הינה לשם שמיים?

בפירוש המשנה, מבאר הרמב"ם כי אם מביע האדם את דעתו מתוך מטרה לנסות ולמצוא את האמת, אולם מוכן הוא אף לשמוע את דעתו של השני, ויתכן שאף יקבל את דבריו - סימן הוא כי מחלוקת לשם שמיים היא מחלוקתו. מחלוקת זו מבוססת על הרצון לברר את האמת, ולא על מנת לשכנע בנכונות דעת הצד המתווכח בלבד.

לעומתה, מחלוקת שאינה לשם שמיים הינה מחלוקת בה אין באים החולקים לבחון אף את דעת הצד שכנגד, אלא על מנת להבהיר את דעתם בלבד.

במסכת קידושין (ל, ב) כותבת הגמרא דרך נוספת לבחון את היותה של המחלוקת לשם שמיים:

”אמר רבי חייא בר אבא: אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד - נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: (במדבר כא, יד): ”את נְהַב בְּסוּפָה“, אל תקרי ”בְּסוּפָה“ אלא ’בְּסוּפָה’.”

מדברי הגמרא לומדים אנו כי ניתן לבחון האם המחלוקת העומדת לפנינו הינה לשם שמיים אף על ידי בחינת מצבם של החולקים לאחר המחלוקת. אם אין נשאר בלב החולקים הרגשה רעה על הצד העומד כנגדם - סימן הוא כי הייתה זו מחלוקת לשם שמיים. אולם, אם נשארים בלב המתווכח משקעים כנגד החולק - הרי שאין זו מחלוקת לשם שמיים.

במסכת פאה בתלמוד הירושלמי (א, א) כותבת הגמרא:

”אמר רבי אבא בר כהנא: דורו של דוד - כולן צדיקים היו, ועל ידי שהיה להן דילטורין (הולכי רכיל) - היו יוצאין במלחמה והיו נופלין... אבל דורו של אחאב - עובדי עבודה זרה היו, ועל ידי שלא היה להן דילטוריא (רכילות) - היו יורדין למלחמה ונוצחין.”

אין התורה דורשת כי לא יתווכח האדם על דעתו, ודאי שחובה היא לו להוכיח את צדקתו, כפי שמוכיח שמואל את ניקיון כפיו בהפטרת פרשתנו, אולם אל לא לאדם לערב את רגשותיו בכך, ועל ידי כך יזכו בעלי המחלוקת כי אף שתוך מחלוקתם "נעשים אויבים זה את זה" - "אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה".